

Rok 2023 a roky končící číslicí tři

Vážené čtenářky a vážení čtenáři,

v úvodníku prvního letošního čísla našeho časopisu se jeho pisateli neodbytně vtírají myšlenky, že by se mělo i na tomto odborném fóru psát o současné lékové situaci, kdy nedostatek léčiv z různých lékových skupin svědčí nejen o nedostatečné kompetentnosti pracovníků ministerstva zdravotnictví, ale též o jejich nedostatečné schopnosti predikce a schopnosti reagovat na nastalou situaci a o potřebě najít rychlá alternativní řešení. Zejména proto, že v důsledku chybení některých léčiv jsou naši lékaři v mnoha případech de facto nuceni léčit non lege artis a farmaceuti nuceni hledat náhradní řešení ve formě vhodných, resp. únosných alternativ. Ale raději dost už o tom. To by bylo jen dalším šířením negativní nálady mezi farmakology, farmaceuty a případně i další čtenáře.

Autor příspěvku proto hledal námět, který by odklonil pozornost od výše zmíněných problémů. A skutečnost, že tento úvodník je určen právě pro první číslo roku 2023, vedla jeho pisatele k nápadu podívat se zpět do historie, jaká výročí přinesla pro farmakologii a farmacii data končící číslicí tři. Kdo z osobností těchto oborů se v roce... 3 narodil, nebo koho z nich v takovém roce svět ztratil. Výběr nebude jistě úplný, ale snad také přispěje k připomenutí některých z těch, kteří posunuli naše obory směrem kupředu. Jména osobností budou uvedena chronologicky podle jejich životních dat.

V roce **1843** se narodil **prof. MUDr. Karel Chodounský, dr. h. c.**, jeden ze zakladatelů české farmakologie, autor první učebnice tohoto oboru u nás (1905) a také spoluzakladatel farmakologického ústavu na Masarykově univerzitě v Brně. Roku **1873** se narodil **Otto Loewi**, jehož nejvýznamnějším přínosem byl objev role acetylcholinu (Vagustoff) jako neurotransmiteru, za což mu byla v roce 1936 udělena Nobelova cena (spolu s H. Dalem). V téže roce se narodil profesor **Wilhelm Wiechowski**, který působil na Německé univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze, vedl tam na farmakologickém institutu farmakognostickou sekci a byl autorem publikace *Pharmakognosie*. V roce **1903** se narodily dvě osobnosti světové farmakologie. Jednou z nich byla **Edith Bülbring**, profesorka farmakologie na univerzitě v Oxfordu,

kteřá se věnovala účinkům neurotransmiterů (zejména katecholaminů) na hladké svalstvo, kdy za dosažené výsledky byla přijata do Royal Society. Druhou byl **Hans Kosterlitz**, jehož jméno se proslavilo díky výsledkům jeho výzkumů v oblasti opioidních receptorů a endogenních opioidů, zejména enkefalinů. Rok **1913** je mimořádně významný pro československou farmakologii, protože se v něm narodila **prof. MUDr. Helena Rašková, DrSc., Dr. h. c.** Vedle vynikající a rozsáhlé práce vědecké nelze zapomenout na její úspěchy organizační, kdy stála nejen u zrodu farmakologického ústavu Fakulty dětského lékařství UK (nyní 2. LF UK), ale byla spoluzakladatelkou Mezinárodní farmakologické unie (IUPHAR) a European Society for Study of Drug Toxicity. Jejím naprosto neocenitelným úspěchem bylo uvedení mnoha budoucích docentů a profesorů do světa farmakologie. Odkazem pro studenty byla na řadu let její kniha (se spoluautory) – *Farmakologie: učebnice pro lékařské fakulty*. O deset let později, v roce **1923**, se narodil jeden z jejích žáků – **prof. MUDr. Jiří Vaněček, DrSc.**, který se po ní stal přednostou stejného farmakologického ústavu a po mnoho let byl předsedou Československé farmakologické společnosti. (Vzhledem k aktuální situaci s antibiotiky je možná vhodné připomenout jeho text z roku 1984 – *Přehled současné terapie antibiotiky*.) Dalším významným datem je rok **1933**, kdy do života vstoupili dva pozdější čestní členové ČSEKFT – **prof. MUDr. Sixtus Hynie, DrSc.**, a **prof. MUDr. Jaroslav Jezdinský, CSc.** První jmenovaný připravil, vedle své úspěšné vědecké práce, velký počet velmi kvalitních učebních textů, které sloužily studentům farmakologie (a nejen jim) po mnoho let. Byl přednostou Farmakologického ústavu 1. LF UK a předsedou ČSEKFT. Druhý z nich, **prof. Jezdinský**, se věnoval po velkou část svého profesního života problematice bolesti a metodám jejího hodnocení u pokusných zvířat. V době, kdy vedl Ústav farmakologie na LF UP v Olomouci, byl několik let i výkonným redaktorem Zpravodaje klinické farmakologie a farmacie a předsedou pedagogické komise ČSEKFT. Rok **1943** byl rokem narození **prof. Dr. Hassana Farghaliho**,

DrSc., bývalého vedoucího farmakologického ústavu 1. LF UK v Praze, který se významně věnoval farmakologickému a toxikologickému ovlivnění hepatocytů. V roce **1953** vstoupil do života pozdější **prof. RNDr. Jiří Lamka, CSc.**, který se na svém pracovišti, Farmaceutické fakultě UK v Hradci Králové, zaměřoval zejména na oblast veterinární farmakologie. Rok 1953 však přinesl také významné ztráty. Zemřela profesorka **MUDr. Hedvika Zemánková-Kuncová**, první profesorka farmakologie na lékařské fakultě UP v Olomouci, která mnoho výzkumů zaměřila na oblast fytofarmakologie. Další osobností, která v tom roce zemřela, byl **prof. PhDr. PhMr. Oldřich Tomíček**, který se věnoval farmaceutické a toxikologické analýze, byl předsedou České lékárnické společnosti a podílel se na vzniku našeho prvního lékopisu. Farmaceutické veřejnosti byl znám i jako redaktor Časopisu českého lékařnictva. Roku **1973** zemřel **Selman Waksman**, nositel Nobelovy ceny, farmakolog razící termín antibiotika, jehož tým připravil řadu antibiotik, z nichž nejznámější je zřejmě streptomycin. V roce **1983** zemřel **Ulf von Euler**, další nositel Nobelovy ceny, jehož zásadním přínosem bylo objasnění úlohy noradrenalinu v neurotransmisí. Další ztrátou bylo v téže roce úmrtí **Raymonda Ahlquista**, který významně prohloubil farmakologické znalosti o autonomním nervovém systému objevením alfa- a beta-receptorů sympatiku. A u nás, rovněž v roce 1983, zemřel **prof. RNDr. PhMr. Stanislav Škramovský, DrSc.**, který byl předsedou chemické sekce a později celé Lékopisné komise a významně se podílel na přípravě 4. vydání Československého lékopisu.

Opustíme však nyní významná data a slavné osobnosti a vraťme se zpět do současnosti. Kdyby si zodpovědní pracovníci, kteří mají na starosti lékovou politiku a distribuci léčiv, vzali za své aspoň malý díl úsilí, zodpovědnosti, intuice a vytrvalosti, které měly významné osobnosti farmakologie a farmacie, nedošlo by u nás k tak nepříznivé situaci na trhu léčiv, jaká zde dosud nebyla. Nezbyývá než doufat ve vzepětí rezerv, které v těch, kteří za situaci zodpovídají, ještě zbývají.

prof. MUDr. Jaroslav Opavský, CSc.